

УДК 910.3:379.837

С. В. АНІСІМОВ

Науково-дослідна установа «Український науково-дослідний інститут екологічних проблем»

вул. Бакуліна 6, 61166, Харків, Україна

e-mail: s_anisimov@meta.ua

ДОСЛІДЖЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОПИТУ І СПОЖИВЧИХ ПЕРЕВАГ РЕКРЕАНТІВ НА ЗАМІСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ

На підставі літературних даних і анкетного опитування досліджено мотивації, очікування і інтереси неорганізованих відпочиваючих, які виїжджали на відпочинок в літні періоди 2014-2016 рр. на узбережжі р. Сіверський Донець. Визначено структуру та тривалість рекреаційних занять, територіальні переваги. Досліджені показники природно-ресурсного потенціалу території і господарської інфраструктури, які вважаються рекреантами необхідними і бажаними при виборі місця відпочинку. Сформовано 3 групи критеріїв оцінки рекреаційних територій локального рівня, які є основою для формування наборів кількісних показників і обчислення оціночного рангу обраних територій.

Ключові слова: рекреаційні послуги, анкетне опитування, територіальні переваги рекреантів, структура і тривалість рекреаційних занять

Anisimov S.V.,

Research establishment "Ukrainian Scientific Research Institute of Ecological Problems

INVESTIGATION OF DEMAND AND CONSUMER REQUIREMENTS OF HOLIDAYMAKERS IN SUBURBAN AREAS

At present, the suburban areas are of primary importance for short-term summer rest. Equally important is the fact that a country recreation facilities in the perception of a person is a direct embodiment of nature and counterbalance the urban environment. Departure from the city on weekends has already become an important part of the rhythm of life of the citizens. The requirements for the selection of recreational facilities best reflect the unorganized repose, because they are mobile and able to choose the locations of summer camps that are not tied to existing recreational facilities and where it is possible to do swimming, walking, picking mushrooms and berries, etc. Investigation of consumer preferences of recreational establishments can justify indicators of evaluation of local area territories for further development in the most suitable territories of recreational activity on the basis of small recreational objects. On the basis of literary data, the consumer preferences of recreationists who plan and make a short-term recreation on the shore of a water object are investigated. The peaks of the desired duration of the trip are determined, as well as the requirements for the presence in the landscape of a combination of elements such as mountains, hills, forest, water spaces, while most tourists consider it compulsory to have a water object near the recreation area. The most desirable holiday season is summer. Within the framework of this work, demand, motivation, expectations and interests of unorganized vacationers on the coast of the river Siversky Donets in the summer period of 2014-2016 were also studied. In the study, simple random sampling procedures were used. The total number of respondents was 167 people: 65 people in 2014, 53 people in 2015 and 48 people in 2016. The questionnaire included several question groups. Based on the answers of tourists three groups of criteria for evaluation of recreational territories of the local level were formed: natural resource criteria, environmental criteria and socio-economic criteria. These criteria are the basis for the formation of sets of quantitative indicators and calculation of the estimated rank of selected territories.

Keywords: recreational services, questionnaire survey, territorial preferences of holidaymakers, structure and duration of the recreational activities

Анисимов С. В.

Научно-исследовательское учреждение «Украинский научно-исследовательский институт экологических проблем»

ИССЛЕДОВАНИЕ РЕКРЕАЦИОННОГО СПРОСА И ПОТРЕБИТЕЛЬСКИХ ПРЕДПОЧТЕНИЙ РЕКРЕАНТОВ НА ЗАГОРОДНОЙ ТЕРРИТОРИИ

На основании литературных данных и анкетного опроса исследованы мотивации, ожидания и интересы неорганизованных отдыхающих, выезжавших на отдых в летние периоды 2014-2016 гг. на побережье р. Северский Донец. Определена структура и продолжительность рекреационных занятий, территориальные преимущества. Исследованы показатели природно-ресурсного потенциала территории и хозяйственной инфраструктуры, которые считаются рекреантами необходимыми и желательными при выборе места отдыха. Сформировано 3 группы критериев оценки рекреационных территорий локального уровня,

которые являются основой для формирования наборов количественных показателей и вычисления оценочного ранга избранных территорий.

Ключевые слова: рекреационные услуги, анкетный опрос, территориальные преимущества рекреантов, структура и продолжительность рекреационных занятий

Вступ

Постановка проблеми. В даний час для короткочасного літнього відпочинку основне значення мають замські території. Це можна пояснити традиціями і доступністю замських місць відпочинку, навіть віддалених від міст, зростаючою мобільністю людей, тимчасовою втратою частини морських побереж, а також складними економічними обставинами в Україні. Не менш важливо і те, що замські місця відпочинку в сприйнятті людини є прямим уособленням природи і протиположністю міському середовищу. Виїзд з міста у вихідні дні вже став важливою складовою частиною ритму життя городян.

Попит на рекреаційні послуги є одним з рушіїв економічного розвитку території, особливо це актуально для сільських територій, де розвиток малого рекреаційного бізнесу дозволяє підвищити зайнятість населення і його добробут. Для вибору територій, потенційно придатних для розвитку малих рекреаційних об'єктів літнього короткочасного відпочинку необхідна розробка критеріальної основи оцінювання цих територій.

Критерії оцінки рекреаційних територій локального рівня є похідними від структури попиту на рекреаційні послуги, переваг рекреантів і просторового поширення відповідних компонентів, які можуть бути використані для відпочинку.

Найкращим чином відображають вимоги до вибору місць відпочинку неорганізовані рекреанти, тому що вони мобільні та здатні обирати місця розташування літніх таборів не прив'язані до існуючих установ відпочинку і де можливо здійснювати купання, прогулянки, збір грибів та ягід тощо.

Будь-яка галузь економіки, орієнтована на кінцевого споживача, і особливо

сектор послуг, до якого відноситься індустрія відпочинку, зазвичай планує свій розвиток відповідно до актуальних запитів цільової споживчої аудиторії, тому дослідження споживчих переваг рекреантів дозволяють обґрунтувати показники оцінки територій локального рівня для подальшого розвитку на найбільш придатних територіях рекреаційної діяльності на підставі малих рекреаційних об'єктів.

Суспільно-географічним дослідженням переваг рекреантів, що обрали замський короткочасний літній відпочинок, присвячено небагато публікацій. В Україні практично відсутні дослідження таких характеристик попиту населення на відпочинок як кількість людей, які від'їжджають на вихідні дні за місто, переважаючий тип відпочинку (організований або «дикий»), рід занять на відпочинку, бажана відстань від населеного пункту до місця відпочинку, вимоги рекреантів до природних особливостей і інфраструктурного оточення тощо.

В основному, вивченню підлягали туристично-рекреаційні потоки та ступінь задоволення рекреаційними послугами різних категорій туристів, що відображено в роботах К. Кілінської, О. Бейдика, С. Дутчак, О. Любіцевої, В. Кифяк, А. Рогаченко, Ю. Кузьменко, Т. Тавкешевої, Н. Щитової, Т. Шеховцевої та ін.

Мета – провести аналіз літературних даних і дослідити на підставі очного анкетного опитування мотивації, очікування і інтереси неорганізованих відпочиваючих на берегах водного об'єкту для подальшої розробки набору показників, за допомогою яких можна провести оцінювання рекреаційних територій локального рівня для розвитку на них малих рекреаційних об'єктів.

Результати дослідження

Споживчі переваги рекреантів, що планують і здійснюють оздоровчий короткочасний відпочинок на березі водного об'єкта досліджувалися на підставі літературних даних і методами очного анкетного опитування.

На підставі досліджень [1-7] були зроблені наступні висновки:

– більшість відпочиваючих вважають обов'язковим наявність водного об'єкта поблизу місця відпочинку – 87%. Респонденти зазначають: «Без води немає відпо-

чинку», «Вода заспокоює, розслаблює», «Люблю купатися», «Люблю насолоджуватися тишею, самотою, красивими пейзажами, дикою природою»;

– сезоном року, якому найбільш віддається перевага, є літо - для 87,2 % рекреантів воно є улюбленим часом відпочинку;

– піки бажаної тривалості поїздки припадають: на 3 дні (12,1 %); на 5 днів (12,7 %), 7 днів (17,9 %), 10 днів (12,5 %) і 14 днів (19,6 %);

– території викликають найбільший інтерес в тому випадку, коли ландшафт поєднує такі елементи як гори, пагорби, ліс, водні простори. При відсутності на території такого елемента ландшафту як ліс, зацікавлення відпочивальників до цього місця знижується.

У рамках даної роботи також досліджувалися попит, мотивація, очікування і інтереси неорганізованих відпочиваючих на узбережжі р. С. Донець в літній період 2014-2016 рр. [8].

Основою ресурсного потенціалу досліджуваних рекреаційних систем є водний об'єкт і прилеглі до аквальної комплексу території, що формують морфологічну структуру систем і визначають структуру рекреаційних занять. Методом очного анкетного опитування проведено дослідження особливостей використання природно-ресурсного потенціалу, структури рекреаційних занять, часових переваг і очікувань в області перспектив розвитку стаціонарних організованих рекреаційних об'єктів.

При дослідженні застосувались процедури простої випадкової вибірки. Загальна кількість опитаних склала 167 чоловік: 65 чол. в 2014 р., 53 чол. в 2015 р. і 48 чол. в 2016 р. Відмінності в обсязі вибірки обумовлені диференціацією рекреаційної ємності і масштабами потоків рекреантів досліджуваних територій.

Анкетний опитувальний лист включав кілька груп питань. У першу групу входили питання про територіальні переваги, структуру та тривалість рекреаційних занять самодіяльних відпочиваючих. У другій групі питань пропонувалося дати оцінку бажаних характеристик природно-ресурсного потенціалу території. До них належали такі критерії, як переваги в якісних характеристиках пляжної території, зон мілководдя і прилеглих до пляжу рослин-

них угруповань, глибинних і швидкісних характеристиках водного об'єкта; екологічний стан території, пейзажна привабливість та ін. Третя група питань була присвячена оцінці впливу таких критеріїв, як віддаленість рекреаційної території від місця постійного проживання респондента і населених пунктів, розташованих в безпосередній близькості, транспортна доступність, забезпеченість питною водою та базовими потребами людини (туалет).

При обробці результатів анкетування було виявлено, що 52,1 % відпочиваючих виїжджають на відпочинок на 3 дні (з двома ночівлями), переважно у вихідні та святкові дні, 19,8 % рекреантів залишаються на відпочинку 5-7 днів, 10,2 % - на одноденний відпочинок, інші - на 7 і більше днів. При цьому 63,5 % відпочиваючих воліли б відпочинок більшої тривалості в стаціонарних організованих кемпінгах або туристичних базах, що свідчить про недостатній розвиток таких об'єктів на прибережних територіях р. С. Донець.

Розбіжності в результатах дослідження літературних даних і анкетування можна пояснити тим, що при обробці літературних даних використовувалися відомості, надані відпочиваючими не тільки річкових узбереж, але і морських, куди зазвичай виїжджають на більш тривалий період.

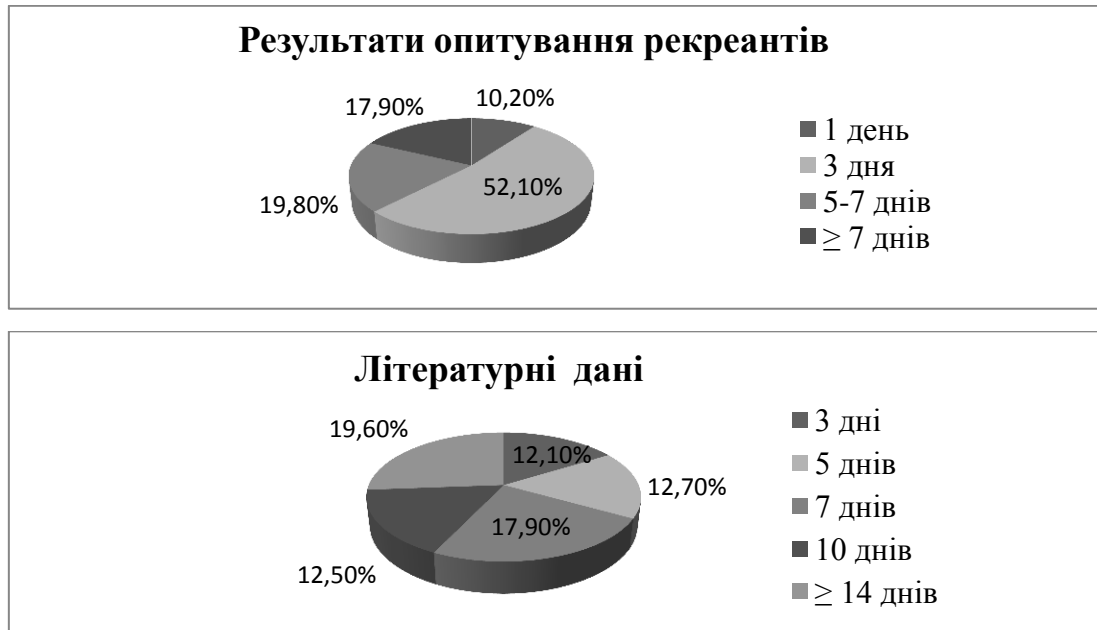
Для вивчення рекреаційного попиту, у відпочиваючих, які виїжджають на 1-3 дні, тобто у 61,4 % опитаних респондентів, виявлялася частота виїздів неорганізованим чином на відпочинок. Результати анкетування показали, що з опитаних респондентів у літній період виїжджають: 1 раз – 37,8 %; до 5 разів – 31,7 %; 5-7 разів – 23,2 %; практично кожен вихідні дні та свята – 7,3 %.

Таким чином, існує достатній рекреаційний попит для розвитку організованих стаціонарних малих рекреаційних об'єктів.

Аналіз результатів анкетування виявив кілька основних факторів при виборі місць відпочинку неорганізованими рекреантами:

– можливість відпочинку безпосередньо в прибережній зоні і на акваторії - 91,3 %;

– наявність вільної території для облаштування табору під пологом рослинності – 84,6 %;

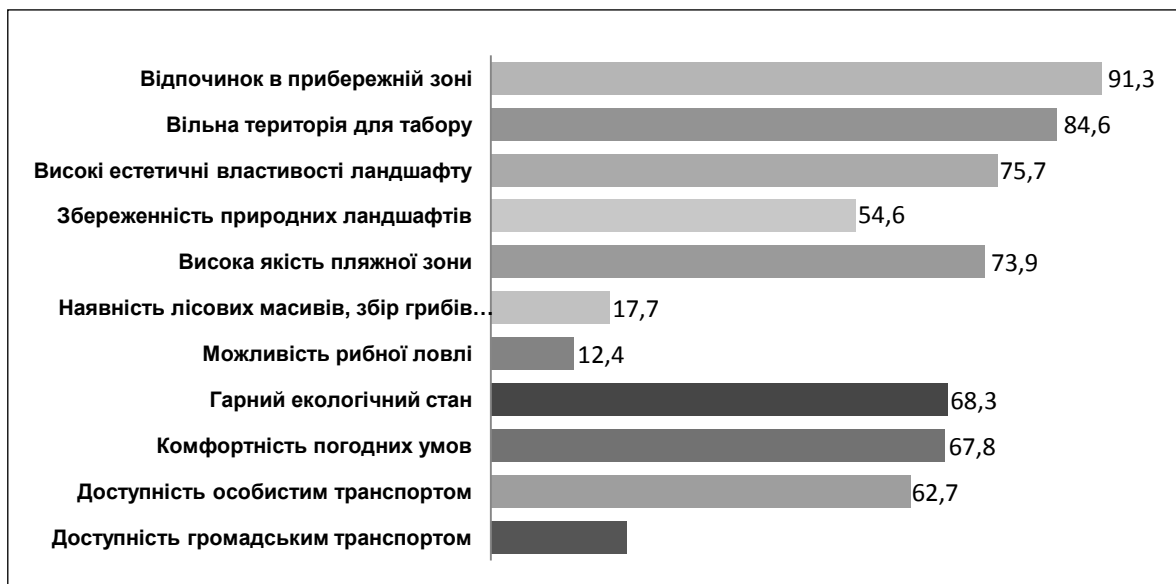

Рис. 1 – Частота виїздів на відпочинок неорганізованих рекреантів в літній період

- високі естетичні властивості ландшафту – 75,7 %;
- ступінь збереження природних ландшафтів – 54,6 %;
- висока якість пляжної зони (піщаний пляж, дно на мілководді, незамуленого) – 73,9 %;
- наявність лісових масивів для здійснення прогулянок, збору ягід та грибів – 17,7 %;
- можливість риболовлі – 12,4 %;
- гарний екологічний стан – 68,3 %;

- комфортність погодних умов – 67,8 %;
- віддаленість від місця постійного проживання в межах 1-1,5 годин доступності на легковому транспорті – 62,7 %;
- віддаленість від місця постійного проживання в межах 1,5-2,5 годин доступності на громадському транспорті – 20,3 %.

– Основні критерії, за якими рекреанти вибирають місце відпочинку, представлені на рис. 2.

Рис. 2 – Характеристика основних переваг рекреантів при виборі території для відпочинку

На підставі аналізу літературних джерел і результатів проведеного очного анкетного опитування визначені особливості використання природно-ресурсного потенціалу, структури рекреаційних занять, тимчасових переваг і очікувань в області перспектив розвитку стаціонарних організованих рекреаційних об'єктів для короткочасного літнього відпочинку.

В результаті дослідження сформовано 3 групи якісних критеріїв оцінки рекреаційних територій локального рівня: природно-ресурсні критерії, екологічні критерії та

соціально-господарські критерії. Перші дві групи – це блага, які надають нам екосистеми в процесі їх функціонування, група соціально-господарських критеріїв хоча і не є безпосередньо пов'язаною з природними системами, але вибір для відпочинку тих чи інших територій здійснюється також з урахуванням і цих критеріїв. Групи критеріїв оцінки трансформовані у властивості природного і техногенного комплексу і визначена їх приналежність до типу послуг, надаваних рекреаційною територією.

Висновки

На даний час існує рекреаційний попит на літній короткочасний відпочинок на базі стаціонарних малих об'єктів на берегах р. С. Донець.

Визначення переваг рекреантів щодо природних та господарських умов проведення відпочинку доцільно проводити на підставі прямого опитування відпочиваючих.

Розроблені оціночні критерії служать основою для подальшого визначення наборів кількісних показників природно-ресурсних і соціально-господарських властивостей рекреаційних територій локального рівня і обчислення оціночного рангу обраних територій.

Література

1. Биркович В. І. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України. *Стратегічні пріоритети*. № 1 (6), 2008. С. 138–143.
2. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. URL: http://tourlib.net/books_ukr/kyfjak_10.htm
3. Кузьменко Ю. Туризм: екологічний, зелений или сільський? URL: <http://www.ruraltourism.com.ua>.
4. Перспективы развития туризма в Автономной Республике Крым. Часть 1. Исследование туристов Украины. Отчет «Research and Branding Group Co» // ПРООН, Совет по человеческой безопасности при Председателе Верховного Совета АРК, 2013. – 57 с.
5. Рогаченко А.С., Карлова А.И.. Анализ деятельности санаторно-курортного комплекса АР Крым и перспективы его развития. *Культура народов Причерноморья*. №220, 2012. С.90-93.
6. Тавкешева Т. Х., Каранашев А.Х. Маркетинговое исследование потребительских предпочтений на региональном рынке туристско-рекреационных услуг (на примере Кабардино-Балкарской республики). *ФЭН-Наука*. № 7, 2012. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n>
7. Щитова Н. А. География образа жизни: теория и практика регионального исследования: Дис. ... д-ра геогр. наук: 25.00.24. Москва, 2005. 334 с.
8. Анісімов С.В. Аналіз споживчих переваг рекреантів щодо короткочасного літнього відпочинку. *Вісник Київського національного університету ім. Т.Г.Шевченка. Географія*. вип.1 (63). 2015. С.91-93.
9. Анисимов С.В., Анисимова С.В. Обоснование приоритетности развития рекреационных территорий локального уровня. *East European Scientific Journal*. N10, part 4, 2016. С. 53-57.
10. Анисимов С.В. Обоснование выбора локальных территорий для организации малых рекреационных объектов. *Людина та довкілля. Проблеми неоекології*. № 1-2(25). 2016. С. 70-76.

References

1. Byrkovych V. I. (2008). Silskyi zelenyi turizm – priorytet rozvytku turystychnoi haluzi Ukrainy [Green tourism – a priority development of tourism industry in Ukraine], *Stratehichni priorytety*, 1 (6). 138–143 [in Ukrainian]
2. Kyfiak V.F. (2015). Orhanizatsiia turystychnoi diialnosti v Ukraini [The organization of tourism in Ukraine], Available at: http://tourlib.net/books_ukr/kyfjak_10.htm [in Ukrainian]
3. Kuz'menko Ju. (2016). Turizm: ekologicheskij, zeljonyj ili sel's'kij? [Tourism: eco, green, or rural?], Available at: <http://www.ruraltourism.com.ua> [in Russian]
4. Perspektivy razvitija turizma v Avtonomnoj Respublike Krym. (2013). Chast' 1. Issledovanie turistov Ukrainy [The prospects of tourism development in the Autonomous Republic of Crimea. Part 1. Investigation of

Ukrainian tourists], Report «Research and Branding Group So». *PROON*, Council on Human Security under the Chairman of the Supreme Council of the ARC. 57 . [in Russian]

5. Rogachenko A. S., Karlova A.I. (2012). Analiz dejatel'nosti sanatorno-kurortnogo kompleksa AR Krym i perspektivy ego razvitija [Analysis of a sanatorium complex of Crimea and its development prospects], *Kul'tura narodov Prichernomor'ja*. 220.90-93 [in Russian]

6. Tavkeshva T. H., Karanashev A.H. (2012). Marketingovoe issledovanie potrebitel'skih predpochtenij na regional'nom rynke turistsko-rekreacionnyh uslug (na primere Kabardino-Balkarskoj respubliki) [Marketing research of consumer preferences in the regional market of tourist and recreational services (on an example of the Kabardino-Balkarian Republic)], *FEN-Nauka*. 7. Available at: <http://cyberleninka.ru/article/n> [in Russian]

7. Shhitova N. A.(2005). Geografija obraza zhizni: teorija i praktika regional'nogo issledovanija [Lifestyle Geography: theory and practice of regional research], Doctor Thesis, Moscow, 334 . [in Russian]

8. Anisimov, S.V. (2015). Anisimov S. Analiz spozhyvchykh perevah rekreativ shchodo korotkochasnoho litn'oho vidpochynku [Analysis of consumer preferences of holidaymakers on their short summer holidays]. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Geography*. 1 (63), 91-93 [in Ukrainian].

9. Anisimov S.V., Anisimova S.V.(2016). Obosnovanie prioritnosti razvitiya rekreacionnyh territorij lokal'nogo urovnya. [Justification of the priority of development of recreational territories of the local level]. *East European Scientific Journal* . 10(4). 53-57. [In Russian]

10. Anisimov S.V. (2016).Obosnovanie vybora lokal'nyh territorij dlya organizacii malyh rekreacionnyh ob"ektov. [Justification of the choice of local territories for the organization of small recreational facilities]. *Man and the environment. Issues of neecology*. 1-2 (25). 70-76. [In Russian]

Стаття надійшла до редакції 9.09 2017